

Iz kočee v palačo.

(Povest. — Spisal St. pl. Orlovič.)

II.

Drugo jutro je pridržala kakor blisk elegantna kočija pred palačo tovarničarja Bergerja; daleč na okrog je pršel beli pesek izpod visokih koles in podkev iskrih konjičev. Ročno je skočil mlad služabnik v bogati livreji s kozla in odprl kočijo. Iz nje je stopil visok mož, bledih, upalih lic, z razmršeno brado, pod očmi so se mu poznali črnomodri kolobarji, znamenje prečute noči, izpod črnih, na pol naježenih obrvij je neprijazno sijalo dvoje očij, — kakor bi sova gledala iz temnega dupla. Bil je to Berger sam. Jezno je stopal po širokih, belih kamenitih stopnicah v prvo nadstropje. Na vrhu mu je prihitela naproti soproga, obesila se mu na roko, neprenehoma ihteč in z belim robcem otirajoč si od joka zatekle oči:

»Oh, ljubi mož, tebe ni doma in najina preljuba Magdica umira . . . . Zdravnika sta ravnokar odšla, ves čas sta dvomljivo odkimavala . . . . Joj, joj, če umre moja preljuba Magdica . . . . Oh, kaj naj bi počela brez nje sama na svetu . . . . Joj, če izgubi to lepo, nežno ročico . . . . Ljubi mož, in tebe ni doma . . . .«

»Povej vendar, kaj se je pripetilo? Ko sem včeraj odhajal, bi'a je še čila, zdrava«, pretrga jo mož v tarnanju. Ona ga ne čuje, vede ga po mehkih preprogah vekajoč:

»Pridi vendar, ljubi mož, in poglej trpeče dete . . . . O moja ljuba Magdica, kako trpi . . . .« Oprezno odpreta vrata in stopita v Magdino spalnico. Ob steni je stala postelj z nebom; izmej belih, kipečih blazin je nepremično, strmo zrl razžarjeni hčerini obrazek, kakor jesenska roža, ako jo prerano obsiplje sneg. Okna so bila na pol zastrta, da je padal somrak po sobi, po tleh so bile razgrnjene debele perzijske preproge, po stenah so visela visoka, po beneškem vzorcu brušena zrcala in nebroj fotografij, kažočih isti zali, smehljajoči se obrazek, a vedno v drugi obleki, v spalnici sta stali še dve omari za obleko in jedna za knjige: soba je bila opremljena z vsemi udobnostimi, katerih si more le želeti razvajeno dekliško srce.

»Moja lepa, ljuba Magdica, oče je tu«, zašepeče mati in se nagne nad postelj.

»Kaj se je vendar zgodilo? Časa nimam, dolgo ne ostanem tu«, opomni Berger soprogo.

»Mama, povej vse natanko«, oglasi se odločno Magda.

»Oh, ljubi mož, kaj sem pretrpela v teh dveh urah, morda celo življenje ne toliko! Davi sem šla v kuhinjo, da dam kuharicam potrebnih naročil, kar prihiti za menoj Magda s knjigo v roki . . . . Oh, moja ljuba Magdica, ali te še kaj boli?« pri teh besedah se obrne zopet k hčerki in začne sočutno jokati.

»Pripoveduj dalje, Helena«, opozori Berger vnovič soprogo.

»Magda prihiti«, nadaljuje ona jecljaje, in zakliče: »Mama, to je bil junak, o katerem sem čitala. Kako bi bila srečna, ko bi bil moj brat! Deset Egonov bi dala zanj. Pomisli, mama, položil je desnico na ogenj, da pokaže sovražniku svojo neustrašenost. To je bil junak.« Mraz mi je preletel kosti ob teh besedah, vprašala sem zato, zakaj ji tako ugaja ta junak? »Zakaj?« odgovori ona, »zato, ker bi tudi jaz v takem slučaju tako ravnala.« Kuharice se ji nasmejejo, a ona stopi k ognjišču in vtakne svojo nežno ročico v lonec vrele vode . . . . Oh, preljuba Magdica, ali te jako boli?«

»Mama, zakaj vedno jokaš? Papa, ali nisem ravnala prav, da sem ugnala razposajene kuharice?« vpraša ponosno Magda in obrne glavo k očetu.

»Taki otroci . . .«, mrmra nerazločno Berger, in namigne soprogi: »Helena, nekaj nujnega imam s teboj govoriti. Pridi!« Po teh besedah hoče iz sobe.

»Papa, ostani, tudi jaz hočem slišati!« zakliče Magda, vspne se v postelji in dvigne obvezano desnico, divje ji posije protivnost iz očij.

»Magdica, moja zlata Magdica«, priskoči prestrašena mati, »vse boš slišala, saj si tudi ti naša; kar vemo mi, vedeti moraš tudi ti! Ljubi mož, ostani in pripoveduj,« prosi ona moža in se boječe ozira na hčerko, spomni se s strahom mnogih prizorov, prič njene protivnosti.

Pred petimi leti, ko je imela Magda devet let, gojil je Berger mnogo tujih in domačih tičev, hranil jih je v posebni sobi. Nekoč je Magda vse izpustila po parku, ker ji oče ni izpolnil želje.

Posebno ponosen je bil Berger na nasade v parku, najel je zanje posebnega vrtnarja. Bil je to mlad mož, vnet z dušo in telesom za svoj posel. Od jutra do večera je hodil po parku in urejal gredice. Neki večer je baš zalival svoje ljubljenske, ko pride Magda iz palače.

»Te rože pač niso vredne«, začne nagajati vrtnarju, »da bi jih človek tako negoval.«

»Meni so vredne več ko ves svet«, zavrne jo vrtnar, »cvetice so moje jedino veselje na svetu. Gorjé mu, kdor bi končal le jedno mojih ljubljensk.« Iznenajen zapazi drugo jutro vrtnar, da so cvetice po vseh gredicah pokošene. Z okna mu nagajivo zakliče Magda:

»Dobro jutro, gospod vrtnar!« V hipu mu je bilo vse jasno, ljut srd ga je zagrabil, kakor onemogel je sedel na klop in bridko jokal od jeze. —

»Vse nam prodajo«, izpregovori brezobzirno Berger, »poženó nas v kratkem kot uboge berače po svetu. To bo lepo! Zdaj v zlatu in v svili, potem pa v cunjah ali celo v železnih verigah po ječah.«

»Alfred, moj ljubi mož, kako bi preboleli to nesrečo? Ali je ni mogoče preprečiti? Moja lepa Magdica — beračica, joj!«

»Da, da, vse je mogoče. — Danes sem igral celo noč in zaigral nad petdeset tisoč goldinarjev. Na vse zgodaj me je poklical danes tovarniški ravnatelj in mi naznanil, da zahtevajo delavci povišane plače, sicer ustavijo delo. Dolgov imamo obilo, a niti obrestij ne moremo plačevati.«

»Alfred, ali ne moreš delavcem plače povišati?« vpraša s prosečim glasom soproga.

»Nikakor ne! Namerjal sem te dni baš nasprotno, hoteli smo jim plačo znižati. Uradniki sami zatrjujejo, da so predobro plačani . . . . .« Berger obmolkne za hip, nato se prime burno za glavo: »Oh, ta Kreslin, preganja me povsod kot preteča pošast. Ali bi bilo tega treba? Ravnali smo takrat sami napačno . . . . .«

»Kaj govoriš, ljubi mož, ne umem te?«

»Nič, nič! — Od tega Kreslina je vse odvisno, ali ostanemo, ali pademo. Delavci se povajajo za njegovimi besedami, kakor bi bil njih oče.«

»Saj ni mogoče, da bi naščuval delavce zoper nas? Obkladal si ga vedno z dobrotami, — kako bi bil tako nehvaležen?«

»Poganjaj se bo morda še nekaj časa za nas, — dokler mu namreč sin Pavel ne odrase. Ravnatelj mi je pravil čudne reči o tem mladeniču: rojé mu po glavi visokoleteče misli, postati hoče odvetnik in kot tak se postaviti na čelo delavski zalegi, govoriti hoče za delavce proti nam. — Ali ni Egon doma? Z njegovo pomočjo moramo pridobiti Pavla Kreslina zase, od tega mladeniča nam preti velika nevarnost.«

»Da, ljubi mož, pravil mi je že večkrat Egon o njem: Pavel je silno nadarjen in podjeten mladenič, vsi delavci ga ljubijo kakor njegovega očeta.«

»Da, da«, momlja Berger zamišljeno, a hipoma začne živahnejše: »odvrniti ga moramo od te namere; nastopiti mora kot naš zagovornik proti razvajenim delavcem. Veš, Helena, kako to učinimo? Pokličemo ga v našo družbo.«

»Papa«, zakliče jezno Magda, »ako pride ta neotesanec pod našo streho, zapustim vas jaz takoj. Hu, kako mi je to človeče zoperno, — sovražim ga iz celega srca. Vsakdo me prijazno pozdravi, ko me sreča, le ta paglavec gre ponosno in nesramno mimo, kakor bi bil ves svet njegov. Papa, on k vam, jaz od vas!«

»Moja lepa Magdica«, tolaži jo mati, »ako pride v našo hišo, bo to vse drugače. Videla boš, kako se ti bo uklanjal; in ti ga kazniš za taka razžaljenja. Da, kazniti ga moraš, a to je le mogoče, ako pride v našo družbo. Ali ni tako, moja ljuba, lepa Magdica?«

»Takoj po kosilu pokličem nadzornika Kreslina«, nadaljuje zopet Berger, »da se ž njim domenim o tej zadevi. Dobiti moramo njegovega sina v svojo sredo in sicer prvič kot zanesljivega poroka, da se bo njegov oče potegoval le za nas, in drugič, da njemu samemu izbijemo iz glave predrzne namere. Za štirinajst dnij odidemo na letovišče na Grebenu in tedaj ga vzamemo s seboj; preskrbim mu že tako družbo, da izgreši ali popolnoma svoj poklic in se izgubi brez sledu v valovih življenja, ali se pa nauči zaničevati dose-danje svoje uzore. Naš, popolnoma naš mora postati! Zato ni boljšega od družbe, — družba človeka čisto izpremeni, saj pravi prislovica: »Povej mi, v kako družbo hodiš, da vém, kdo si!« — — — — — Pri tem moramo delovati z združenimi močmi. Helena, le glej, da boš odslej drugače vzgajala otroka; mati mora zapovedovati svojim otrokom, ne oni nji! — In ti, Magda, izbij si le skoro vse muhe iz glave!«

»Papa!« seže hčerka preteče očetu v besedo.

* * *

Popoldne se je zbrala na Kreslinovem vrtu vesela družbica: Pavel in trije njegovi součenci: Edvard in Adolf, sina veletrgovca Sterna, in Henrik, sin odvetnika doktorja Blažiča; vse tri je Pavel poučeval mej letom.

»Moj oče so bili jako veseli«, začne Edvard, »ko sva prinesla oba tako dobro izpričalo. Za to se imava le tebi zahvaliti, ne-li, Adolf?«

»Tako tudi jaz, Pavel,« izpregovori nato Henrik, »moj oče so bili tako veseli, da so rekli, da nama dajo toliko denarja, kolikor potrebujeva za jeden mesec na potovanju. Čuješ, Pavel, potovat pojdeva; oh, ti ne veš, kako bi jaz rad potoval!«

»Ne, z nama pojde na letovišče«; zavrne Henrika Adolf, »kdaj so že dejali moj oče, da mora Pavel za počitnice na naše letovišče!«

»Nikar se ne prepirajta, prijatelja«, oglasi se Pavel, »jako hvaležen bom vajinima očetoma za tako izredno odlikovanje; vajini povabili sta me bolj razveselili nego katerokoli darilo. Ljuba prijatelja, tako napravimo: prvi mesec pojdem z Edvardom in Adolfom na letovišče, a drugi s Henrikom na potovanje.«

»Dobro, dobro!« pritrdijo vsi trije.

»Kako bosta tudi oče in mati vesela tega mojega odlikovanja«, nadaljuje Pavel; »na kmete, iz mesta v prosto naravo, to je že od nekdaj moje tajno hrepenenje. Prijatelji, ne veste, kako je meni tesno v tem zakajenem mestnem zidovju. Kako srečen bi bil, ko bi smel prebivati tam zunaj v prosti naravi, sredi travnikov in gozdov. — Kako blažen je kmet, ki obdeluje polje. V jutro ga prebudi iz sladkega spanja vesela lastavica, gnezdeča nad njegovim oknom, pri delu mu delajo kratek čas druge ptice, hladen vetrič iz gozda mu pihlja krog vročega čela in na večer zabliščé nad njim na jasnem nebu zlate zvezdice kakor oči stražečih angeljčkov. In kako so pridni, krotki ti ljudje! Hvaležno se vedno spominjajo Njega, ki blagoslavlja njih polja, verno se držé Njegovih zapovedij. Ako jim tudi pošlje kako nesrečo, se mu ponižno in spokorno klanjajo, ker vedo, da so zaslužili kazen in da tudi takrat ljubi njegova očetovska roka, kadar tepe. A kako je tu v mestu? Revno ljudstvo je čisto podivjano, ne izpolnuje niti božjih niti državnih zapovedij. Prijatelji, ko bi bilo po mojem, izpremenilo bi se vse na hip. Jaz ne bi pustil dalje revnega ljudstva v mestu, odkazal bi jim zemljišča po deželi, obdelovali naj bi polje in si tako služili kruh; le toliko časa je človek družbi resnično koristen, dokler se popolnoma ne odtrga od grude. O srečni kmetje!«

»Pavel, ti imaš vedno nove načrte, vedno nam poveš kaj novega«, seže mu v besedo Henrik.

»Umevno, dragi, vam nikoli ne pride kaj takega na misel, — ker imate vsega obilo in bogate očete, ker ne pridete v dotiko z reveži. A jaz sem sam revež in živim še mej večjimi reveži; dobro poznam njih življenje, ali boljše, njih boj za obstanek. Ali je torej čudno, da hoče mladenič z ognjeno dušo in usmiljenim srcem pomagati svojim tovarišem? Mladenič, ki živi v takem krogu kakor jaz, le prehitro dozori po duhu, prehitro se postara!« Pavel otožno obmolkne.

»Pozabi, Pavel, za trenotek vse reve in pomisli, da odpotujemo v kratkem mej tiste srečne prebivalce, ki jih ti imenuješ kmete, pomisli, da čaka morda tudi nas mej njimi sreča,« oglasi se Adolf. Pavel se živahno vzravna in pokaže z roko; Hektor, ki je ves čas ležal mirno pod klopjo, zalaja in pohiti po vrtu,

»Glejte, prijatelji, moj oče prihajajo. Kako se vzveselé, ko jim objavim vaši povabili!«

»Dober dan«, odzdravi nadzornik Kreslin prijazno Pavlovim tovarišem, na to se obrne k sinu, rekoč: »Pavel, veselo novico ti prinašam. Bil sem pri gospodu Bergerju, prosil me je, naj te pustim z njegovo družino za te počitnice na Greben, da boš poučeval Egona, ki je dobil danes slabo izpričalo. Kako bi bil odrekel prošnji svojega dobrotnika? Sicer je pa za nas in zate veliko odlikovanje, da te povabi tako imenitna rodovina.«

Ta vest je silno potrla Pavlove tovariše, najbolj pa Pavla samega.

Petránova Ljudmila.

(Povest. — Spisal Dobrávec.)

II.

Gisto jutro po pogrebu je mladi gospodar zbiral v prodajalnici denar in pregledoval blago, če je še vse v redu, kakor je bilo lani oni dan, ko mu je zbolel oče. Petran mu je pomagal pri tem delu ter mu izkazoval čast in pokorščino, kakor prej staremu Korenu. Ko prideta do denarnice in jo Ivan Koren odpre, zarjove kakor lev, ko se zvečer odpravlja na plen: »Denarja manjka!«

»I, kako to, gospod?« čudi se Petran; »saj so vsi omoti bankovcev, vsi zavoji srebrnjakov in krajcarjev. Vse mora biti še tako, kakor ste pustili, zakaj jaz nisem odpiral blagajnice tista dva dni prej, kot ste zaprli prodajalnico, ker tudi nisem imel ključa. Od onih dveh dnij skupilo je tukaj v predalu.«

»Pred petimi dnevi je bilo pet omotov goldinarskih bankovcev, v vsakem po sto goldinarjev, danes sta samo še dva; bilo je v dveh zavojih goldinarskih tolarjev, tudi v vsakem po sto goldinarjev, danes je samo še jeden zavoj. Torej manjka štiristo goldinarjev. Kje so?«

Petran je stal kakor okamenel. V svesti si je bil popolne nedolžnosti, vendar sam ni vedel, kako bi odvrnil strašno sumnjo od sebe.

»To menda veš«, začel je zopet Koren, »da si bil že pet dnij sam v prodajalnici, ker sem jaz imel opravka pri bolnem očetu. Kdo je torej izmaknil, denarje, če ne ti?«

Petran se je zagovarjal, kakor je vedel in znal; klical je Boga in vse svetnike na pomoč, a nič ni pomagalo. Poklicali so ključavničarja, ki je pregledal zapiralo in spoznal, da je bila blagajnica odprta z umetnim ključem kakoršne rabijo pravi tatovi.